

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

**Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне,
РДГУ, 2001 р. — 160 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАКУ України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАКУ України № 1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАКУ України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет,

2001

Миротворча робота в клубах продовжується. Вона є живою, загальною, цікавою. Підтвердженням цього є вхід шкіл м. Рівного ("Надія", СШ №4; "Юний дипломат" СШ №8; "Мальви" СШ №11; "Пліч-о-пліч" СШ №12; "Земляки" СШ №23; "Голуб миру" гуманітарної гімназії; "Промінь"; "Спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови " Центр надії) до Асоціації клубів міжнародної дружби, засновником якої є Український комітет руху "Педагоги за мир та взаєморозуміння" (м. Київ).

До миротворчої діяльності активно підключається студентська молодь. Підготовка майбутнього педагога до виховної діяльності може здійснюватися на наш погляд, в системі роботи студентських миротворчих об'єднань.

В нинішньому 2000-01 навчальному році на базі факультету іноземної філології РДГУ було створено експериментальне творче студентське об'єднання "Миротворець".

Досягненню позитивного результату діяльності об'єднання сприяло проведення соціологічних досліджень:

1. На основі анкетного опитування було складено план роботи, програму основних заходів на рік, виявлено інтерес студентів до цієї чи іншої теми.
2. Анкети допомогли підготувати окремі засідання об'єднання.
3. Різні методи соціологічних досліджень (анкети, бесіди, усні опитування і т.п.) дали можливість реально оцінити ефективність роботи об'єднань.

У варіативних формах своєї діяльності об'єднання може охоплювати більшість студентів. Учасники експериментального творчого студентського об'єднання "Миротворець" розробили статут об'єднання, в якому визначили мету, завдання, форми роботи, організаційну структуру, права і обов'язки його членів.

Як показала практика, найбільш доцільно коли керівним органом об'єднання є загальні збори його членів, які вибирають Раду клубу, його голову або президента, віце-президента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безкорвайна О. В. Педагогіка миру: проблеми, завдання, перспективи // Педагогіка толерантності. – 1999 – № 3/4. – С. 146-154.
2. Коржова О. В. Виховання підлітків на ідеях миру (форми роботи): методичний посібник на допомогу вчителям з виховання підлітків на ідеях миру. – Рівне: Beta Pi принт, 1997. – 58 с.
3. Коржова О. В. У дусі миру і гуманізму // Рідна школа. – 1995, № 7/8. – С. 3; 13.
4. Коржова О. В. На ідеях миру і взаєморозуміння // Рідна школа. – 1996. – № 10. – С. 72-73.
5. Миротворчество как основа мироотношения: методика и практика миротворческой работы с детьми разных возрастных групп / Составила Ю. В. Кипко и др. – Луганськ, 1993. – 154 с.

Одержано редакцією 25.01.2001.

УДК: 378 : 371. 014

М. С. ЯНЦУР, А. І. ВОЙТКО

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АКТИВІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

В умовах створення ринкової економіки в Україні дуже актуальною стає проблема підготовки учнівської молоді до свідомого, активного професійного самовизначення. Якщо раніше воно здійснювалось під пресом ідеалізованої професійної інформації й агітації, то зараз треба створити умови для вільного визначення молоддю роду заняття з урахуванням ситуації на ринку праці та об'єктивної самооцінки власних здібностей. Тому основою професійного самовизначення й самопізнання є об'єктивна самооцінка індивідуальних особливостей, співставлення своїх професійно важливих якостей, можливостей з вимогами професій та кон'юктурою ринку праці. Вирішенню цієї проблеми зобов'язані сприяти всі державні структури, як це передбачено прийнятою в нашій країні Концепцією державної системи професійної орієнтації населення [4]. Ця система реалізується послідовно і цілеспрямовано починаючи з дитячого садка і початкової школи та складається з ряду взаємопов'язаних компонентів, об'єднаних спільністю мети і єдністю управління. Одним із компонентів цієї системи є професійна активізація, яка передбачає включення школярів в активну "пробу сил", в процесі якої вони набувають реальний досвід початкової праці в різних видах професійної

діяльності [2]. Даний компонент профорієнтації в основному реалізується у підлітковому і юнацькому віці, тому до його здійснення повинні бути готові майбутні вчителі трудового навчання.

Для реалізації профактивізації в школі вчитель повинен добре знати не тільки зміст даного компонента профорієнтації, але і психофізіологічні властивості учнів даного віку. Відомо, що підлітки, особливо старші, характеризуються відповідним рівнем усвідомлення свого "Я". У них виникає стійкий інтерес до своєї особистості, до виявлення своїх можливостей в різних видах діяльності та їх оцінки. У школярів поступово формується сфера самооцінки, а на її основі – відповідний рівень потреб. І якщо учню не дати можливості реалізувати свої наміри, перевіряючи таким чином свої можливості, то це приведе до неадекватної самооцінки, а потім до спотворення професійного самовизначення або його невизначеності. Умови, в яких підліток перебуває в школі і вдома, породжують у нього потреби і мотиви, які характеризуються бажанням увійти в світ діяльності дорослих. Але цього не достатньо для професійного самовизначення, так як будь-яка професія характеризується своїми знаннями, вміннями, навичками і професійно важливими якостями особистості, тобто операційно-технічною сферою. Названі сфери особистості розвиваються, перш за все, в процесі всієї трудової підготовки школярів, тобто в трудовому навчанні, технічній творчості або сільськогосподарському дослідництві, суспільно корисній, продуктивній праці, трудовому вихованні на всіх уроках і в позаурочний час. Але для забезпечення даного процесу особливу увагу важливо надавати індивідуальній роботі з учнями: необхідно кожному знайти відповідне заняття, яке максимально відповідає його особистим якостям і можливостям. Найкраще це реалізується в професійних пробах.

Професійна проба – професійне випробування, в процесі якого людина отримує досвід тієї роботи, яку вона вибрала, і намагається визначити, чи відповідає зміст і характер цієї праці її інтересам, нахилам і здібностям. І як відзначає С.Фукуяма, якщо навіть людина знає свої можливості, має уявлення про професії і зробила для себе вибір, вона не може прийняти рішення, чи подобається їй ця робота і чи може вона виконувати її вимоги, перш ніж реально не випробує себе в ній [7]. Щоб вирішити проблему професійного самовизначення, необхідно провести ряд професійних проб, і, спираючись на реальний досвід початкової роботи у вибраній сфері діяльності, людина зможе вибрати ту, в якій її можливості розкриваються найбільш повно.

Як відмічалось вище, ці проби необхідно реалізовувати в старшому підлітковому віці. Адже цей вік (8-9 класи) в психологічній науці розглядається як період професійного самовизначення молодого людини. Протягом цих двох років кожний учень повинен вивчити своє "Я", навчитись виконувати аналіз професій і випробовувати себе шляхом виконання професійних проб. Тому під професійною пробою розуміють також вид навчально-трудова діяльності учнів, спрямований на перевірку професійно важливих якостей особистості та її придатності до професії. Професійна проба є найбільш достовірним і заключним етапом в професійному самовизначенні молодого людини. Метою професійної проби є випробування на професійну придатність в ситуації, близькій до виробничої діяльності, яку може дійсно організувати вчитель трудового навчання. Щоб свідомо підходити до реалізації таких проб учитель повинен розуміти суть їх побудови та реалізації. Для цього розглянемо основні положення розробки змісту професійних проб, як основи профактивізації учнів.

Професійні проби мають ряд переваг перед іншими формами трудової підготовки. Серед них можна виділити наступні:

- наявність конкретних цілей щодо професійного самовизначення;
- строго індивідуальний підхід до надання можливості кожному учневі випробувати себе в професії;
- відсутність обмеження напрямків професійної діяльності;
- прямий зв'язок з підготовкою до майбутньої професійної діяльності і вибору життєвого шляху кожним учнем;
- відсутність жорстких обмежень в змісті та часі, що дозволяє рухатись кожному учневі своїм темпом;
- можливість проводити проби в різних умовах (шкільних, домашніх, виробничих).

Якраз під час проб найбільш виражено здійснюється розвиток інтересів і нахилів учнів, активізація діяльності по підготовці їх до вибору професії. І саме цінним є те, що підлітки включені в цілеспрямовану, професійно визначену діяльність. Взаємозв'язок особистості і зовнішньої по відношенню до неї системи профорієнтаційних впливів проявляється тільки в процесі діяльності. Виступаючи формою взаємозв'язку суб'єкта з об'єктом, діяльність створює умови психічного відображення і тим самим виступає як механізм детермінуючого впливу на особистість. В процесі постійного зв'язку з зовнішнім світом людина виступає як активна сторона взаємодії. У зв'язку з цим власне психологічний прояв принципу детермінізму може бути зрозумілим тільки в межах проблем співвідношення зовнішніх і внутрішніх умов в детермінації діяльності. Розглядати взаємозв'язки зовнішнього і внутрішнього можливо в двох різних площинах. Якщо підходити до даного питання з позиції діяльності як цілісної ланки, безпосереднього взаємовідношення людини зі світом, то стає зайвим протиставлення зовнішньої і внутрішньої діяльності в зв'язку з їх принциповою спільністю. Саме в цій площині підходив до питання О.М.Леонтьєв, коли писав, що "відмінність, з одного боку, зовнішнього світу..., до якого відноситься і зовнішня, тілесна діяльність, а з другого - світу внутрішніх явищ і процесів свідомості, - повинна поступатись своїм місцем другій відмінності: з одного боку - предметній реальності та її ідеалізованих, перетворених форм, з іншого боку - діяльності суб'єктів, яка включає в себе як зовнішні, так і внутрішні процеси. А це означає, що розділення діяльності на дві частини або сторони, які ніби належать до двох зовсім різних сфер, відпадає" [5, с. 99-100].

Взаємодіючи з пізнавальною і ціннісноорієнтаційною діяльностями, перетворюючи діяльність набуває ведучої ролі в процесі професійного самовизначення. Поява дійових форм зв'язку з вибраною професією загострює протиріччя між сформованим до цього часу рівнем професійної спрямованості і об'єктивними вимогами професії до людини. Останні не можуть розкритися для людини зразу в усій своїй глибині і складності. Тому при правильній організації діяльності, як на етапі початкової проби сил старшокласників, так і в процесі наступної, більш самостійної діяльності, людина все повніше відображає творчі можливості професії. Організація перетворюючої діяльності як активної проби сил виступає, таким чином, вирішальною умовою професійного самовизначення. Із усіх видів діяльності найважливіше значення в процесі самовизначення має перетворююча діяльність, організована як активна "проба сил". Тому для успішного виконання завдань з трудової підготовки і профорієнтації пропонується здійснювати формування професійного самовизначення учнів 8-9 класів через професійні проби. Виходячи з концептуальних положень С.Фукуями [7], Є.О.Клімова [3], в основу професійних проб покладена психологічна класифікація професій за предметом, метою, умовами і знаряддями праці. За загальним змістом всі професійні проби повинні включати в себе п'ять типів професій за предметом праці і три класи професій за метою праці, враховуючи різні знаряддя і умови праці. Тобто, загальна кількість проб повинна бути не менше п'ятнадцяти. Зрозуміло, що кожна профпроба з конкретної трудової діяльності відрізняється одна від одної за своїм змістом. Такі проби пропонується проводити в два етапи: підготовчий (навчально-діагностичний) і професійний (практичний). Підготовчий етап включає в себе дві частини. Перша частина – попередня професійна психодіагностика, тобто визначення професійно важливих якостей, основу якої становить загальна і спеціальна діагностика. Друга частина - навчальна, яка включає загальні питання для ряду споріднених професій та набуття теоретичних знань і початкових практичних вмінь з конкретної спеціальності. Ця частина реалізується за трьома напрямками: технічному, ситуативному і функційному. Технічний напрямок дозволяє формувати знання з будови, принципу дії, кінематики машин, механізмів, приладів та основних інструментів. Ситуативний напрямок дозволяє формувати вміння пошуку і усунення неполадок в обладнанні, знаходження виходу з певної ситуації, яка виникає в процесі роботи. Функційний напрямок забезпечує формування знань послідовності виконання трудових і технологічних функцій при управлінні обладнанням, організації робочого місця і т.п. та необхідних початкових професійних (спеціальних) умінь з конкретної професії.

Другий етап професійної проби - практичний. Він включає в себе виконання професійної проби трьох рівнів в порядку складності. Кожна проба будь-якого рівня здійснюється за вказаними вище трьома напрямками: технічному, ситуативному і функційному. При виконанні зразу професійної проби третього рівня - дві попередні зараховуються

автоматично, а при виконанні професійної проби другого і третього рівнів - перша зараховується, як виконана. Три напрямки проби дозволяють найбільш повно розкрити зміст вибраної учнем професійної діяльності. Результати виконання всіх проб заносяться в "Діагностичну карту особистості" та "Особистий професійний план", які учні заповнюють в кінці 8-го і 9-го класів та на основі яких робиться профконсультаційне заключення стосовно вибору професії конкретним учнем. Тому вчителю трудового навчання необхідно в повному об'ємі знати психофізіологічні основи трудової підготовки і професійної орієнтації учнів.

Зміст професійних проб реалізується на основі принципів політехнізму, диференціації навчання і індивідуального підходу до учнів і містить в собі практичну та профорієнтаційну спрямованість і будується на основі дидактичних принципів трудового навчання. Спираючись на них були розроблені ряд програм професійних проб з деревообробки, металообробки, радіоелектроніки, електронно-обчислювальної техніки, рослинництва, механізації тваринництва та інших видів трудової діяльності. Кожна програма професійної проби передбачає вступ, де закладено ознайомлення з цією професійною діяльністю, психодіагностику професійно важливих якостей, диференційовану підготовку до виконання проб (навчальна частина) і їх практичне виконання (практичний етап проби).

На підготовчому етапі професійної проби використовуються фронтальна, ланкова (бригадна) та індивідуальна форми організації праці учнів, як окремо, так і у взаємозв'язку. Виконання практичного етапу проби здійснюється індивідуально кожним учнем.

На виконання однієї професійної проби пропонується відводити 22 години. Враховуючи даний об'єм годин, протягом двох років (8-9 класи) можливе проведення шести професійних проб. При додатковому виділенні годин на трудове навчання за рахунок шкільного компоненту і факультативів, а також використання позаурочного часу, кількість професійних проб можна збільшити. Їх оптимальна кількість повинна бути 16.

Базою для проведення професійних проб можуть бути шкільні навчальні майстерні, міжшкільні навчально-виробничі майстерні, лабораторії, кабінети та цехи МНВК, навчально-дослідні ділянки і цехи, різноманітні професійно-виробничі заклади, гуртки, секції, студії, заклади додаткової освіти, домашні умови і інші.

Для організації і проведення професійних проб в школі необхідно відповідним чином готувати майбутніх вчителів трудового навчання, для чого до навчального плану їх підготовки треба включити спецкурс з організації і методики проведення професійних проб. На даний час учитель трудового навчання є основною особою, яка здійснює профорієнтаційну роботу і найбільш підготовлена для організації і реалізації професійних проб.

В процесі організації і проведення професійних проб учитель використовує різноманітні методи: усний виклад навчального матеріалу (пояснення принципу дії і будови знарядь праці, наукової суті технологічних процесів і т.п., розповідь про професії, виробництво і т.п.); бесіда (для перевірки знань і повідомлення нових знань); навчальна демонстрація (показ зразків, механізмів, машин і т.п., навчально-наочних посібників, кінофільмів, діафільмів і діапозитивів, технічної документації, трудових прийомів і операцій); методи перевірки і оцінки знань, вмінь і навичок учнів (усні запитання, практичні контрольні роботи і інше). Слід використовувати діагностичні і активні методи: виконання трудових завдань і вправ на тренажерах, учнівський експеримент, навчально-дослідницькі роботи, різноманітні ігри та інші.

Кожна професійна проба передбачає професіографічні екскурсії для ознайомлення учнів з різними виробництвами та їх особливостями, з творчими можливостями професій. Профорієнтаційна цінність проб полягає також в тому, що учні випробовують свої сили в праці, наближеній за характером і змістом до професійної діяльності конкретного спеціаліста. Це дозволяє їм співставити свої здібності і можливості з вимогами професії до людини, свідомо підійти до професійного самовизначення. Важливим є те, що підведення до професійного самовизначення здійснюється на політехнічній основі. Для цього в учнів формуються цілісні наукові уявлення про виробничий і трудовий процеси, про організацію і економіку праці та виробництва, про види трудової діяльності з конкретної спеціальності.

В програмах також передбачається формування соціально-економічних поглядів учнів шляхом ознайомлення їх з документами уряду з цих питань; перспективами становлення і розвитку ринкової економіки України; основами підприємницької діяльності, маркетингу і т.п. Програмами також передбачено економічне виховання учнів: бережливого ставлення до

обладнання, інструментів, раціонального і економного використання матеріалів і електроенергії. Для забезпечення розвитку творчих здібностей пропонується залучення школярів до конструкторської і раціоналізаторської діяльності по вдосконаленню існуючих і розробці нових пристроїв, інструментів і технології виготовлення виробів, тощо. Проби передбачають вирішення творчих задач і завдань з виконання економної розмітки, раціонального підбору інструментів, матеріалів і режимів виробництва та організації робочого місця, які сприяють розвитку самостійності, ініціативи і творчої активності людини. Особлива увага на всіх заняттях приділяється правилам охорони праці, виробничої санітарії і гігієни праці, протипожежної безпеки. Всі ці питання майбутні вчителі трудового навчання вивчають під час практикумів у навчальних майстернях, на лекційних, лабораторних і практичних заняттях з педагогіки, теорії і методики трудового навчання, технічної творчості, креслення, народних промислів, технічних і спеціальних дисциплін тощо.

Як приклад, нижче наводимо тематичний план і програму професійної проби з металообробки, в розробці і експериментальній перевірці якої брали участь студенти, які навчаються за спеціальністю "Вчитель трудового навчання". Крім того, нами розроблено ряд інших професійних проб з деревообробки, інформатики та обчислювальної техніки, механізації тваринництва, радіоелектроніки, рослинництва, програми яких наведено у відповідній літературі [1]. Практика показала, що їх реалізація в шкільних умовах позитивно впливає на свідомий вибір професії учнями основної школи і значно підвищує ефективність їх трудової підготовки. Вони повністю зрозумілі і доступні для учнів і придатні для організації в навчальних майстернях та кабінетах загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтко А.І., Янцур М.С. Професійна активізація молоді на основі професійних проб. Методичний посібник. – Рівне: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 55 с.
2. Зінченко В., Павлютенков С., Тименко М., Янцур М. Концепція профорієнтації учнівської молоді //Психолого-педагогічні новини. Інформ. бюлетень АПН України. - 1994. - №3.
3. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации. - М.: Знание, 1983. - 94 с.
4. Концепція державної системи професійної орієнтації населення. Схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 року, №48 //Людина і праця. - 1994. - № 4. - С. 22-29.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - 2-е изд. - М.: Педагогика, 1977.
6. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. - М.: Просвещение, 1973.
7. Фукуяма С. Теоретические основы профессиональной ориентации. - М.: Изд-во МГУ, 1989. - 108 с.

ПРОГРАМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОБИ З МЕТАЛООБРОБКИ (8-9 класи) ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			Напрямок	Примітка
		теор.	практ	всього		
1	2	3	4	5	6	7
І. Підготовчий етап						
1.	Вступ у професію. Загальні відомості. Вимоги професій металообробки до людини.	1	–	1		
2.	Спеціальна діагностика професійно важливих якостей.	–	1	1		діагностична частина
3.	Загальне знайомство з професіями (професіографічна екскурсія, перегляд кіно-, відеофільмів про професії).	–	2	2		підготовчий етап проби
4.	Основи будови і принципу дії промислового токарно-гвинторізного верстата.	1	1	2	технічний	навчальна частина

5.	Основні неполадки металообробних верстатів. Алгоритм їх пошуку і усунення.	1	1	2	ситуа- тивний	- // -
----	--	---	---	---	------------------	--------

1	2	3	4	5	6	7
6.	Управління металообробними верстатами. Правила безпеки праці. Виконання слюсарних операцій (за вибором учителя).	1	1	2	функційний	- // -
II. Практичний етап						
7.	Проба I рівня.	-	4	4		практичний етап роботи
7.1.	Підбір інструментів для виготовлення виробу за технологічною карткою.				технічний	
7.2.	Підбір заготовки для виготовлення виробу у відповідності з кресленням.				ситуативний	
7.3.	Виготовлення виробу за даною технологічною карткою з використанням підбраного інструменту.				функційний	
8.	Проба II рівня.	-	4	4		
8.1.	Розподіл операцій по виготовленню деталей у правильній послідовності. Заповнення технологічної картки на основі запропонованого креслення.				Технічний	
8.2.	Підбір пристроїв для виготовлення виробу.				ситуативний	
8.3.	Виготовлення виробу по заповненій технологічній картці.				функційний	
9.	Проба III рівня.	-	4	4		
9.1.	Розробка технології виготовлення та складання виробу за власним вибором.				Технічний	
9.2.	Самостійний підбір складально-монтажного інструменту і пристроїв для складання виробу.				Ситуативний	
9.3.	Виготовлення, складання, підгонка і контроль виробу за самостійно розробленою технологією.				функційний	
Всього:		4	18	22		

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП.

1. Вступ в професію.

Теоретичні відомості.

Перелік професій, спеціальностей, які є характерними для галузі металообробки. Загальні вимоги групи професій металообробки до людини (технічне і конструктивне мислення, реакція, оперативна пам'ять, просторова уява та ін.). Медичні протипоказання. Аналіз професіограми однієї з професій металообробки (слюсар, токар, фрезерувальник).

2. Спеціальна діагностика професійно важливих якостей.

Практична робота.

Виявлення рівня ПВЯ: координація руху рук (прилад "Супорт"); технічне мислення (субтест з тесту "Технічне мислення"); окомір (методика вимірювання лінійного, кутового окоміру).

3. Загальне знайомство з професією.

Практична робота.

Професіографічна екскурсія на металообробне підприємство (цех) або перегляд кіно-, відеофільмів про професії металообробки з наступним обговоренням.

4. Основи будови і принципу дії промислового токарно-гвинторізного верстата.

Теоретичні відомості.

Будова промислового токарно-гвинторізного верстата (ТГВ), його відмінність від шкільного (ТВ-6). Блок-схема верстата. Кінетична схема промислового ТГВ. Принцип дії ТГВ. Загальні відомості про сучасні металообробні верстати з ЧПУ.

Практична робота.

Самостійне вивчення будови основних вузлів промислового ТГВ.

5. Основні неполадки металообробних верстатів. Алгоритм їх пошуку і усунення.

Теоретичні відомості.

Правила обслуговування і експлуатації металообробних верстатів. Порядок і послідовність змащування вузлів і механізмів верстатів. Характеристика основних неполадок верстатів, алгоритм їх пошуку і усунення. Матеріали, інструменти, прилади і пристрої, які використовуються при усуненні неполадок, обслуговуванні і експлуатації верстатів.

Практична робота.

Обслуговування ТГВ (перевірка рівня масла в коробках передач і подач, змащування частин і вузлів верстатів, які труться). Усунення найпростіших неполадок верстату за інструкційною карткою.

6. Управління металообробними верстатами. Правила безпеки праці. Виконання слюсарних операцій.

Теоретичні відомості.

Основні органи управління металообробних верстатів: коробки швидкостей і подач, супорта, задньої бабки, електропостачання і ін. Правила безпеки праці перед початком, у процесі і після роботи. Слюсарні інструменти.

Практична робота.*

Підготовка токарно-гвинторізного верстата до роботи (установка ріжучого інструменту, підбір і установка заготовки). Управління верстатом на холостому ході. Виконання слюсарних операцій, які входять до професійної проби, як її елементи (за вибором учителя).

II. ПРАКТИЧНИЙ ЕТАП.

7. Проба першого рівня.**

7.1. Підбір інструментів для виготовлення виробу за технологічною карткою.

Заповнення графи "Інструменти" технологічної картки для виготовлення певного виробу (картка завчасно готується вчителем).

7.2. Підбір заготовки для виготовлення виробу у відповідності з кресленням.

Із запропонованого вчителем набору заготовок (п'ять-шість) вибирається одна заготовка, яка відповідає економічним, технічним і технологічним вимогам (дані про заготовку заносяться у відповідну графу технологічної картки).

7.3. Виготовлення виробу за даною технологічною карткою з використанням підбраного інструменту.

Самостійне виготовлення виробу з використанням заповненої технологічної картки та підбраного інструменту відповідно до виданого креслення.

8. Проба другого рівня.**

8.1. Розподіл операцій по виготовленню деталей у правильній послідовності.

Заповнення технологічної картки на основі запропонованого креслення.

На основі отриманого від учителя креслення і довільно записаних технологічних операцій здійснюється розстановка їх у необхідній послідовності, підбір обладнання і інструментів, визначення режимів різання для виготовлення виробу. Отримані дані заносяться в технологічну картку.

8.2. Підбір пристроїв для виготовлення виробу.

Із запропонованого набору пристроїв проводиться їх відбір для виготовлення заданого виробу на основі виданого креслення.

8.3. Виготовлення виробу по заповненій технологічній картці.

На основі заповненої учнем технологічної картки та самостійно підібраних інструментів і пристроїв виконується виготовлення виробу.

9. Проба третього рівня. **

9.1. Розробка технології виготовлення і складання виробу за власним вибором.

Розробка технології виготовлення і складання виробу проводиться самостійно і індивідуально із запропонованого вчителем переліку виробів, які подаються у формі креслень або ескізів.

9.2. Самостійний підбір складально-монтажного інструменту і пристроїв для складання виробу.

Підбір складально-монтажних інструментів і пристроїв для виготовлення і складання виробу за власним вибором проводиться самостійно. При цьому враховується економічна, технічна і технологічна їх доцільність та наявність у майстерні чи цеху.

9.3. Виготовлення, складання, підгонка і контроль виробу за самостійно розробленою технологією.

Самостійне виготовлення окремих деталей виробу та їх складання, підгонка і контроль виконується на основі розробленої технологічної картки.

* - робота на верстатах виконується за графіком.

** - розподіл навчального часу за напрямками здійснюється вчителем, виходячи з місцевих умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов Л.П., Моргулис П.С., Рузанов В.А. Практикум в учебных мастерских. - М.:Просвещение, 1976.
2. Дибнер Л.Г. Справочник молодого заточника металлорежущего инструмента. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Высш. шк., 1990.
3. Зайцев Б.Г. и др. Справочник молодого токаря. - М.: Высш. шк., 1985.
4. Захаров В.А., Чистоклетов А.С. Токарь / Учебн. пособие для сред. ПТУ / - М.: Машиностроение, 1989.
5. Лернер П.С., Лук'янов П.М. Токарна і фрезерна справа: Навч. посібник для учнів 10-11 кл. сер. загальноосв. школи.: Пер. з рос. – 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Освіта, 1993.
6. Муравйов І.М. Слюсарна справа: Навч. посібник для 10-11 кл. серед. шк.: Пер. з рос. - 2-е вид. - К.: Рад. шк., 1990.
7. Семенихин В.П. Изготовление инструментов и приспособлений в школьных мастерских. / Из опыта работы / - М.: Просвещение, 1974.
8. Справочник по обработке металлов резанием. / Абрамов Ф.Н., Коваленко В.В., Любимов В.Е. и др. - К.: Техника, 1983.
9. Тхоржевський Д.О. Практичні заняття учнів 8 класу в навчальних майстернях. - К.: Рад. шк., 1964.
10. Френкель А.Ш., Френкель С.Ш. Организация и оборудование учебных мастерских. - М.:Просвещение, 1978.

НАОЧНІСТЬ

Діафільми.

1. Общие вопросы техники безопасности на производстве.
2. Техника безопасности при выполнении слесарных и сборочных работ.
3. Техника безопасности при работе на токарных станках.
4. Техника безопасности при работе на фрезерных станках.
5. Слесарное дело.
6. Технология токарной обработки типовых деталей.
7. Основные виды фрезерных работ.
8. Штангенциркуль.
9. Основные узлы токарно-винторезного станка.

Кінофільми.

1. Механическая обработка стали.
2. Обработка металлов резанием.
3. Основы теории резания металлов.
4. Приемы измерений.
5. Современные металлорежущие станки.

6. Современные материалы.

Плакати.

1. Ганевский Г.М., Константинов В.М. Средства измерения и контроля в машиностроении. – М.: Высш. шк., 1978.
2. Френкель С.Ш. Фрезерование. Плакаты. – М., 1976.

Одержано редакцією 14.02.2001.

УДК: 370. 01

С. А. ЛИТВИНЕНКО

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНІ КАТЕГОРІЇ

Особистість розвивається в результаті стихійного впливу суспільства на людину, а також під впливом соціально регульованих обставин і умов. Тривалий та складний процес формування особистості обумовлений впливом усієї сукупності соціальних, природних, стихійних факторів, що виключає штучне спрощення цього процесу за рахунок розмежування, згортання, або відкидання складових. Тенденція соціологічного підходу у розгляді особистості (Е.Дюркгейм, Ш.Блондель, Ж.Піаже), що зводиться до сукупності соціальних відносин, її функцій та ролей, водночас знецінює цілісність та відносну самостійність її внутрішнього світу, унікальності, самосвідомості. Створює обмеження і інша полярність у розгляді особистості, так званий персоналістичний підхід, що полягає в абсолютизації індивідуальної неповторності, зведенні особистості лише до сукупності унікальних психічних процесів, властивостей у відриві від її соціального статусу (Ж.Сартр, М.Хайдеггер, Ясперс). Адже слід пам'ятати, що загальнолюдське та соціально-специфічне у людини трансформується через її індивідуально-неповторні особливості.

Сутністю соціалізації є те, що в її процесі людина формується як член того суспільства, до якого вона належить.

В процесі соціалізації закладений внутрішній конфлікт між ступенем ідентифікації людини з суспільством та ступенем її особистісної автономії у ньому, оскільки особистість не просто входить в систему соціальних зв'язків та адаптується в суспільстві, але тим або іншим чином протистоїть йому, певним життєвим обставинам. Іншими словами, особистість постійно перебуває в гострій ситуації вибору між ідентифікацією з соціальними впливами та відособленням або навіть боротьбою з деякими із них. Людина, повністю адаптована до суспільства, яка не здатна протистояти усім його проявам, може перетворитися на жертву соціалізації. Водночас, людину, неадаптовану, з девіантною поведінкою, можна розглядати також як жертву соціалізації. Оптимальна та ефективна соціалізація передбачає певний баланс між ідентифікацією з суспільством та задоволенням потреби в самореалізації, збереженні індивідуальності. Інакше процес соціалізації втрачає гуманістичний смисл, стає інструментом тиску та примусу, призводить до нівелювання, розмитості і втрати власного «Я». Так, згідно формули А.Г.Асмолова, А.В.Петровського: «Індивідом народжуються. Особистістю стають. Індивідуальність відстоюють».

Аналіз численних концепцій соціалізації дозволяє виділити головні підходи щодо розгляду місця та ролі людини в процесі соціалізації.

З одного боку, передбачається пасивна позиція людини в процесі соціалізації, розгортання її адаптації, відтворення соціальних норм, відповідність певним соціальним очікуванням, що пов'язуються зі статусом. Соціалізованість у руслі означеного підходу слід розглядати як конформність індивіда до соціальних приписів та норм. Такий підхід можна визначити як суб'єкт-об'єктний, а його засновниками вважати Е.Дюркгейма та Т.Парсонса. Е.Дюркгейм помітив, що будь-яке суспільство прагне сформувати людину відповідно до своїх усталених універсальних моральних, культурних, фізичних норм та ідеалів.

Основоположниками протилежного підходу вважають Ч.Кулі та Дж.Г.Міда. Згідно суб'єкт-суб'єктного підходу в процесі соціалізації передбачається активна позиція людини, яка не тільки адаптується до суспільства, але й впливає на себе та на своє оточення. У руслі суб'єкт-суб'єктного підходу адаптація розглядається як здатність людини активно взаємодіяти з соціальним середовищем та використовувати його потенціал для власного розвитку. (А.В.Мудрик).

Отже, в процесі соціалізації людина може виступати, як об'єкт, суб'єкт або її жертва.

ЗМІСТ

<i>Бех І. Д., Павелків Р. В.</i> Пріоритети виховання сучасної вузівської молоді	3
<i>Воробйова Л. М.</i> Проблеми мовної освіти школярів у науковій спадщині К.Д.Ушинського	7
<i>Карпенчук С. Г.</i> А.С.Макаренко і соціометричне дослідження	9
<i>Наливайко І. П.</i> Організація виховної роботи учнів засобами мистецтва у Павлівській середній школі	13
<i>Антонець Н. Б.</i> Спиридон Черкасенко: умови здобуття педагогічної освіти і становлення світогляду	17
<i>Бричок С. Б.</i> Становлення та розвиток церковнопарафіяльних шкіл на Волині	23
<i>Філоненко Р. С.</i> Товариство “Просвіта” у боротьбі за збереження та розвиток українського шкільництва на Волині в період польської влади	26
<i>Сойчук Р. Л.</i> Оновлення змісту освіти у Великій Британії в 90-х роках ХХ століття	28
<i>Петренко В. В.</i> Сутність патріотизму як моральної якості особистості, його зміст і внутрішня структура	30
<i>Пальчевський С. С.</i> Віра як педагогічна категорія	32
<i>Сілкова Е. О.</i> До питання про істотні ознаки особистісно-орієнтованого навчання	35
<i>Воробйова І. А.</i> Соціокультурна компетенція як система знань, вмінь і навичок учнів	39
<i>Дупак Н. В.</i> Проблеми виховання культури праці учнівської молоді у Німеччині	43
<i>Ставицька О. Г.</i> Паралінгвістичні засоби у структурі мовленнєвого впливу: визначення понять	45
<i>Петрова М.</i> Сугестопедичні принципи навчання	48
<i>Безкоровайна О. В.</i> Теоретико-практичні основи миротворчої діяльності учнівської та студентської молоді	50
<i>Янциур М. С., Войтко А. І.</i> Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до реалізації професійної активізації учнівської молоді	53
<i>Литвиненко С. А.</i> Соціалізація та виховання як педагогічні категорії	61
<i>Кириленко С. В.</i> Технології валеологічної освіти та виховання	64
<i>Ігнатенко Г. В.</i> Значення самостійної практичної роботи в процесі трудового навчання для розвитку та виховання школярів	69
<i>Галатюк Ю. М.</i> Психолого-педагогічні особливості процесу розв’язування творчої навчальної задачі	72
<i>Свириденко С. О.</i> Робота класного керівника з формування здорового способу життя школярів	76
<i>Кирильчук Ю. В.</i> Вправи на заняттях з автосправи як засіб індивідуалізації процесу навчання студентів	82
<i>Роценюк А. М.</i> Проблеми адаптації студентів першокурсників у вищому навчальному закладі	85
<i>Сидоренко В. В., Щетина Н. П.</i> Робочий зошит як засіб оптимізації навчально-пізнавальної діяльності школярів на уроках креслення	89
<i>Пилипенко О. І.</i> Превентивна освіта в контексті соціалізації студентів	96
<i>Оржеховська В. М.</i> Проблема формування здорового способу життя в системі підготовки студентів	99
<i>Терешко Т. В.</i> Особливості становлення і розвитку жіночої освіти на Волині в кінці ХІХ –	10

поч. XX ст. в умовах імперської політики царату	3
Буцяк В. І. Педагогічна культура в системі професійної підготовки майбутніх вчителів музики	10 8
Лесняк Н. В. Спрямування мовленнєвої роботи на заняттях з образотворчого мистецтва	11 3
Тюска В. Б. Творчість – як діяльнісний спосіб життя особистості	11 6
Яковенко Л. П. Виконавський аспект підготовки вчителів музики	11 9
Черній А. Л. Творчий потенціал учителя як один із пріоритетних напрямів національної освіти	12 3
Харламенко В. Б. Стан і проблеми професійної орієнтації учнів у роботі вчителя трудового навчання	12 6
Сингаївський Д. В. Використання відомих конструкцій “вічних” двигунів в процесі вивчення основ наук і трудової підготовки школярів	13 0
Смалько М. Ф. Індивідуально-особистісний аспект у розвитку музичної обдарованості: традиції та сучасність	13 5
Димченко С. С. Специфічні прийоми вивчення музичних творів напам’ять	13 9
Сяська В. Н. Метод інтеграційно-спеціалізованого навчання зі зворотним зв’язком з курсу “інженерна графіка” – основа творчої моделі освіти для XXI століття	14 3
Яцейко В.А., Сех І.С. Інтерактивна модель навчання, як один із дидактичних пошуків в процесі гуманізації освіти	14 8
Відомості про авторів	15 5

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Бричок Б. П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 19,55. Обл. вид. арк. 19,92. Замовлення № 127 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 160 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20